

Kresťanstvo 20. storočia – 3. časť

Category: dejiny kresťanstva

written by Drahoslav Vajda | 1. júla 2026

Dejiny kresťanstva

Prúdy kresťanstva v 20. storočí

Kým na konci 15. storočia je možné hovoriť o dvoch prúdoch kresťanstva^{A)}: *katolicizmus* (alebo: *západná cirkev* či *rímsko-katolícka cirkev*) a *pravoslávie* (alebo: *východná cirkev* či *pravoslávna cirkev*), na konci 20. storočia už existujú prúdy štyri. Popri *rímskom katolicizme* a *pravosláví* sú tu cirkvi patriace k *protestantskému prúdu* kresťanstva (*protestantizmus*, resp. v súčasnosti *evanjelikalizmus*^{B)}) a cirkvi zaradené k *letničnému prúdu* kresťanstva (*letničné hnutie* alebo tiež *pentekostalizmus*). Toto je realita aj súčasnej doby, prvej štvrtiny 21. storočia.

Úvod

V predchádzajúcich článkoch cyklu sme sa vo väčšej či v menšej miere venovali prvým trom prúdom. V tomto článku sa zameriame na štvrtý prúd – *letničné hnutie*. Pokúsime sa načrtnúť *históriu, základné prvky viery a učenia* tohto hnutia tak, ako ich uvádzajú dostupné zdroje. Vychádzame pri tom hlavne zo zdrojov C) a D).

Podľa niektorých historikov letničné hnutie treba považovať za súčasť tzv. *Štvrtého evanjelikálneho prebudenia*^{E)}. Toto hnutie sa usiluje o oživenie duchovného života jednotlivcov, resp. celých spoločenstiev, a aj o špecifické teologické dôrazy, preto je *letničné hnutie* považované za samostatný prúd kresťanstva.

Letničné hnutie, ako to vyplýva už zo samostatného názvu (odvodeného od slova *Letnice*^{F)}), kladie v živote veriaceho (kresťana) dôraz na *priamu osobnú skúsenosť so Svätým Duchom*. Toto chápanie letničných veriacich je v protiklade s katolíckym chápaním, ktoré hovorí, že Svätý Duch je sprostredkovaný prostredníctvom biskupa alebo sviatostí. Iné je aj tradičné protestantské chápanie – toto hovorí o sprostredkovaní Ducha zapísaným Božím slovom, Bibliou.

Letničné hnutie – historický prehľad

Zdôrazňovanie osoby a práce Svätého Ducha, ako sa to deje v súčasnom letničnom hnutí, nie je nijakým novým alebo neznámym javom v dejinách života cirkvi. Medzi autormi z prvých storočí sú takí, ktorí spomínajú prejavy Svätého Ducha na začiatku dejín cirkvi. Patria k nim *Justín Martýr* (100-165): „Medzi nami je možné vidieť ženy a mužov, ktorí majú dary Svätého Ducha“. Rovnako píše aj *Ireneus* (142-?): „... počujeme mnohých bratov v cirkvi, ktorí majú prorocké dary a skrze Ducha hovoria rôznymi jazykmi a vynášajú na svetlo skryté veci ľudí na všeobecné dobro a hlásajú tajomstvá Božie“. Ale po *Augustínovi* (354-430) a *Chryzostomovi* (349-407), ktorí položili základy stredovekej ortodoxie, cirkev zdôrazňovala učenie a na prejavy Ducha sa dívala s nedôverou.

Významnou osobnosťou v dejinách moderného (súčasného) letničného hnutia bol *John Wesley* (1703-1791). Wesley zdôrazňoval „vnútorné svedectvo Ducha“ a učil, že posvätenie kresťana je *druhým* dielom milosti⁶⁾, ktoré je odlišné od ospravedlnenia a nasleduje po ňom. Preto je možné nazvať Wesleyho „prastarým otcom“ letničného hnutia. Wesley tvrdil, že vymiznutie darov Ducha v histórii cirkvi po Konštantínovi (rímsky cisár v r. 306-337) bolo spôsobené tým, že „vychladla láska mnohých...“.

Tento prúd učenia o *druhom požehnaní* (posvätení) pokračoval *hnutím svätosti* (alebo *požehnania – Holiness movement*^{h)}). Učitelia hnutia svätosti kázali o skúsenosti druhého požehnania s cieľom úplného posvätenia ako očistenia srdca od všetkého hriechu a niekedy túto skúsenosť nazývali *krst Svätým Duchom*ⁱ⁾. Veľký vplyv v tomto smere mali evanjelizátori *Charles Finney* (1792-1875), *D. L. Moody* (1837-1899) a *R. A. Torrey* (1856-1928), ktorí popri kázaní evanjelizačnej zvesti šírili učenie o krste Duchom ako o zmocnení k posvätenému a plodnému kresťanskému životu.

Ako uvádza historik letničného hnutia *Jakob Zopfi* (zdroj A, str. 419), hnutie nadväzuje na nasledujúce hnutia v dejinách kresťanstva: po ranej, biblickej cirkvi je to v prvom rade reformácia. Letničné hnutie sa hlási k reformačným princípom *solá*. Ďalej sa hlási k anabaptistickej zásade krstu po vyznaní viery, pietistickému dôrazu na kresťanskú životnú prax^{j)}, Zinzendorfovmu (1700-1760) volaniu k svetovej misii, Darbyho (1800-1882) upozorneniu na druhý príchod Pána Ježiša Krista, Wesleyho učeniu o posvätení a Boothovej (1829-1912) praxi masovej evanjelizácie (pozri zdroj J).

Ku koncu 19. storočia pripravovali vznik letničného hnutia, ako ho poznalo 20. storočie, tri dôležité skutočnosti:

1. Rastúca opozícia proti hnutiu svätosti a učeniu o druhom požehnaní (zvlášť v metodistickej cirkvi) viedla v USA k založeniu viacerých nezávislých cirkví (denominácií).

2. Viera v *krst Duchom a ohňom* ako *tretie* požehnanie (nasledujúce po druhej skúsenosti posvätenia) sa napriek tomu stále viac šírila a rozdelila aj samotné hnutie svätosti.

3. Okrem týchto sa prejavoval stále väčší záujem o duchovné dary,

osobitne o uzdravovanie.

Charles Parham a jeho biblická škola v Topeke

Podľa letničných historikov sa rozhodný krok pre vznik letničného hnutia uskutočnil na začiatku 20. storočia v meste Topeka v americkom štáte Kansas. *Charles F. Parham* (1873-1929), bývalý metodistický kazateľ, dospel k názoru, že krst Duchom je *treťou* skúsenosťou, ktorá sa prejavuje schopnosťou hovoriť *inými* (cudzími) jazykmi. Na tejto škole sa v decembri 1900 prvýkrát sformovalo učenie, že *hovorenie inými jazykmi*^{k)} je prvotný dôkaz, že veriaci prijal *krst Svätým Duchom*. Datuje sa, že 1. januára 1901, tesne po polnoci, 18-ročná študentka Parhamovej biblickej školy *Agnes Ozmanová* začala hovoriť *inými jazykmi*.

Toto učenie o hovorení *inými jazykmi* ako o dôkaze krstu Svätým Duchom si začalo získavať najprv svojich zástancov v južných štátoch USA, ale až udalosti r. 1906 na *Azusa Street* v Los Angeles, ktoré trvali viac ako tri a pol roka, sa stali štartovacou čiarou letničného hnutia.

Wiliam Seymour a udalosti na Azusa Street

Wiliam Seymour (1870-1922), jeden z Parhamových žiakov, kázal o potrebe prijatia krstu Duchom a hovorenia jazykmi v opustenom metodistickom zbore na *Azusa Street* v Los Angeles. Tu denne od 10. hod. dopoludnia až do polnoci po tri a pol roka boli ľudia volaní k spaseniu, posväteniu, krstu Svätým Duchom, uzdraveniu alebo oslobodeniu od démonskej poviazanosti. Veľký dôraz bol položený na krv Kristovu a ľudia nemali hľadať dary Ducha (tretiu skúsenosť), kým neprežili jasnú (druhú) skúsenosť posvätenia. *Azusa Street* navštívili stovky kresťanov z Ameriky, Európy a tretieho sveta, ktorí domov prinášali posolstvo o týchto udalostiach.

Napriek tomu, že hnutie bolo odmietnuté všetkými veľkými denomináciami a cirkvami, do Los Angeles sa hrnuli ľudia z celého sveta a podobné udalosti boli pozorované napr. v Indii, Číne, Európe, Južnej Amerike a v Jeruzaleme. Hnutie sa rozdelilo, keď r. 1911 *Wiliam H. Durham* (1873-1912) začal na *Azusa Street* kázať, že krst Duchom so znamením jazykov je *druhá skúsenosť* a *posvätenie* je *celoživotný proces* založený na dokončenom diele Ježiša Krista. Durhamovi nasledovníci r. 1914 založili letničnú denomináciu s názvom *The Assemblies of God (Zbory Božie)*, ktorá je dnes najväčšou letničnou denomináciou.

Rýchlosť šírenia letničných myšlienok bola závratná. V roku 1910 už zasiahli Čínu, Afriku a Latinskú Ameriku. Dnes (r. 2016) je v Latinskej Amerike viac ako 1500 rôznych letničných organizácií a významne konkurujú výsadnému postaveniu rímsko-katolíckej cirkvi.

Letničné hnutie ako štvrtý prúd v kresťanstve

Na konci 20. storočia, približne za sedemdesiat rokov od udalostí na Azusa Street, sa letničné hnutie rozšírilo po celom svete. Dôležité je uvedomiť si, že letničné hnutie nie je len denominácia alebo nejaká protestantská sekta. Je to v skutočnosti *štvrtý veľký prúd v kresťanstve* – popri pravosláví, rímskom katolicizme a protestantizme – a je tvorený mnohými denomináciami. Najväčšie letničné denominácie v USA sú *Assemblies of God* (Zbory Božie), ktoré vznikli v r. 1914, *the Church of God in Christ* (Cirkev Božia v Kristu), ktorá je najväčšou černoškou denomináciou, *the Church of God* (Cirkev Božia) a *Pentecostal Holiness Church* (Letničná cirkev svätosti).

V Európe je letničné hnutie najsilnejšie v Škandinávii. Najvýznamnejší ázijský rast zaznamenalo v Indonézii. Najpozoruhodnejšou sférou jeho vplyvu je dnes Latinská Amerika a Afrika. V mnohých latinsko-amerických krajinách je letničné hnutie najväčšou nekatolíckou kresťanskou skupinou. Odhad z roku 1973 hovorí o štrnástich alebo pätnástich miliónoch letničných kresťanov v Latinskej Amerike.

Letničné hnutie a teológia

Letničné hnutie bolo dlho fundamentalistické a antiintelektualistické. Až v 50-tych rokoch 20. st. sa letniční študenti teológie začali hlásiť na neletničné semináre v USA. Letničné hnutie v prvých desiatkach rokov svojho jestvovania pracovalo takmer výlučne medzi chudobnými vrstvami spoločnosti a malo v dvadsiatom storočí podobnú úlohu ako metodizmus^{L)} v osemnástom storočí a Armáda spásy^{M)} v devätnástom storočí. Takmer dvadsať rokov počiatkom minulého storočia patrili letničné zbory medzi rasovo najotvorenejšie organizácie v USA.

Potrebu teológie a teologického vyučovania zdôrazňoval Angličan *Donald Gee* (1891-1966). Na rozdiel od mnohých pracovníkov hnutia, ktorí si mysleli, že krst Duchom nahradí teologické vzdelanie, Gee vyžadoval od letničných kazateľov popri očakávaní na Svätého Ducha aj poctivé štúdium a prípravu kázní. Pre tento vyvážený teologický postoj dostal prezývku „Apoštol vyváženosti“. Teológia letničného hnutia vychádza z fundamentalistického chápania Biblie^{N)} ako Božieho slova.

Vplyv a postavenie letničného hnutia

V druhej polovici 20. storočia sa rastúci vplyv letničného hnutia prejavil aj v tom, že na začiatku 50-tych rokov začali vedúce osobnosti *Svetovej rady cirkví*^{O)} uznávať letničné hnutie ako naozaj kresťanské. Prijatie (uznanie) letničného hnutia, *pentekostalizmu*, vodcami Svetovej rady cirkví znamená, že prvýkrát v dejinách kresťanstvo tradičných foriem prijalo entuziastickú [oduševnenú, nadšenú, zápalistú] formu viery a bohoslužby ako platné a dôležité vyjadrenie kresťanstva. Predtým boli takéto formy kresťanstva buď prenasledované, alebo mohli existovať len mimo organizovanej cirkvi. Podľa *Svetovej kresťanskej encyklopédie* (zdroj A, str. 424) sa letniční stali

najväčšou rodinou v protestantizme ako samostatné (oddelené) spoločenstvá (cirkvi).

Charizmatické hnutie

Na začiatku 60-tych rokov myšlienky letničného hnutia a duchovné skúsenosti letničných veriacich začali prenikať do starších tradičných denominácií. Letničný myšlienkový vplyv spôsobil napätie v mnohých tradičných denomináciách, ale títo „noví-letniční“ ostávali ešte vo svojich pôvodných tradičných zboroch. V druhej polovici 60-tych a začiatkom 70-tych rokov sa tento „letničný myšlienkový pohyb“ na pôde tradičných cirkví začal označovať ako *charizmatické hnutie*. Šírilo sa predovšetkým medzi mladou generáciou, ktorá bola po mnohých stránkach sklamaná z vtedajšej spoločnosti, v ktorej žila, a z cirkevného prostredia, v ktorom sa nachádzala.

Charizmatické hnutie pôvodne vyrástlo z *letničného hnutia*, ale na pôde a v prostredí tradičných cirkví. Pritom rozvinulo vlastné chápanie cirkvi a bohoslužieb, čoho výsledkom bolo osamostatnenie a vznik nových (vlastných, charizmatických) cirkví (denominácií).

Zdroje a poznámky

A) V tomto článku o histórii cirkvi používame výraz „kresťanstvo“ voľnejšie či v širšom význame, než sa tento výraz používa v biblickom pohľade. Keď o katolicizme (rímskom či gréckom) hovoríme ako o kresťanskom prúde, je to z pohľadu sekulárno-spoločenského či historického. Ak by sme katolicizmus pomerali piatimi princípmi sola, bolo by nesprávne nazvať tento prúd kresťanstvom v biblickom zmysle. Podobne je to aj s pravoslávím.

B) *evanjelikalizmus* je v niektorých zdrojoch označovaný aj ako *neoprotestantizmus* (*nový protestantizmus*); predpona *neo-* znamená *nový, novo-*. Zjednodušene môžeme povedať, že slovo *evanjelikál* (*evanjelikalizmus*) od 18. storočia označuje určitý typ protestantizmu, ktorý zdôrazňuje osobné obrátenie a evanjelizačnú angažovanosť v spoločnosti.

C) Pavel Hanes, *Dejiny kresťanstva*, Banská Bystrica 2016, ISBN: 80-88945-01-1. V článku sú, so súhlasom autora, použité texty z tejto publikácie, str. 418-424.

D) Stanley Horton, *Systematická teologie*, vyd. Kresťanský život, Albrechtie, 2001,

ISBN 80-7112-069-3

E) Slovom *prebudenie* (*duchovné prebudenie*) sa z hľadiska histórie označuje *duchovné oživenie* v cirkvi, spojené s pokáním z hriechov a z formalizmu, a s tým súvisiacou evanjelizáciou. Hovorí sa o štyroch evanjelikálnych prebudeniach. Prvé bolo v 18. storočí, štvrté je datované do

rokov 1904-1930 a udialo sa vo Walese (Anglicko) a v USA.

F) *Letnice* (angl. *Pentecost*) – starozmluvný sviatok nasledujúci päťdesiat dní po sviatku prvotín (po Veľkej noci, Pasche) a odtiaľ názov *letničné hnutie* a *pentekostalizmus*.

G) Wesleyho učenie o *druhom* diele milosti je súčasťou jeho teologického systému (metodizmu)^{L)}. Písmo neučí o posvätení ako o druhej skúsenosti, ale učí o ňom ako o celoživotnom zápase a procese, v ktorom sa Božie dieťa má stále viac a viac pripodobňovať Kristovi a rásť v posvätení. Posvätenie je súčasť jednej a tej istej Božej milosti, ktorej sa dostáva človeku, keď uverí v evanjelium Ježiša Krista.

H) Výraznými prvkami *hnutia svätosti* sú: *doslovné chápanie Biblie, citový zápal, puritánska morálka, odpor k cirkevníctvu* a *nadovšetko viera v druhé požehnanie*^{G)} (zdroj C, str. 419, pozn. 10).

I) Písmo neučí o krste Svätým Duchom ako o *druhej skúsenosti* či *druhom požehnaní*.

http://casopis.solas.sk/images/stories/solas/casonline/text/solas32_web.pdf

J) *Pietizmus* bolo hnutie v protestantizme v 17. a 18. st. s dôrazom na pravú zbožnosť. Podľa pietizmu podstata kresťanstva spočíva v plnohodnotnom vzťahu k Bohu založenom na osobnej vnútornej skúsenosti. Zdôrazňuje totálny rozchod so starým životom. *Pravé (správne)* kresťanské učenie považuje za samozrejmosť a požaduje ho *doplniť* správnym kresťanským cítením a životom.

K) Pod „hovorením inými jazykmi“ sa rozumie jav, keď Svätý Duch používa ústa človeka na hovorenie rečou, ktorú tento človek predtým nepoznal.

L) *Metodizmus* alebo *metodistické hnutie* tvorí skupina protestantských cirkví a denominácií, ktoré vznikli od 18. st. pod vplyvom učenia Johna Wesleyho.

M) *Armáda spásy* je kresťanská evanjelizačná cirkev zameraná na misionársku a charitatívnu činnosť. Bola založená v r. 1865. Lásku k blížnym prejavujú členovia Armády spásy intenzívnou misionárskou činnosťou a rozsiahlymi sociálnymi aktivitami.

N) *Fundamentalizmus* je hnutie, ktoré vzniklo na prelome 19. a 20. st. medzi americkými evanjelikálmi na protest proti liberálnej teológii. Verili v úplnú verbálnu inšpiráciu a neomylnosť Biblie, božstvo Ježiša Krista a jeho zástupnú obeť na kríži a zmierenie skrze túto obeť, narodenie Krista z panny, telesné vzkriesenie a osobný a fyzický druhý príchod Krista na zem.

O) *Svetová rada cirkví* (SRC) vznikla v rámci ekumenického hnutia v roku 1948 a je najvýznamnejšou celosvetovou ekumenickou inštitúciou. Združuje takmer všetky cirkvi a denominácie s výnimkou rímskokatolíckej cirkvi (tá je však v SRC oficiálnym „pozorovateľom“, pričom sa na viacerých projektoch aktívne zúčastňuje) a niektorých evanjelikálnych spoločenstiev.

SRC sa sama vymedzuje takto: „*Svetová rada cirkví je spoločenstvo cirkví, ktoré vyznávajú Pána Ježiša Krista ako Boha a Spasiteľa, a preto spoločne usilujú o slávu jediného Boha, Otca, Syna a Svätého Ducha.*“

